

SZÉPE GYÖRGY
nyelvész

Jegyzetek a karácsonyról

1. Az 1998. november 4-i pannonhalmi SOÁ Konferenciáról Pécsre utazásom alatt írom ezeket a sorokat.

Nyelvészként — kiváltképp vonaton utazva — kevés mondani-
valóm akad erről a témáról; bár némi könyvtári keresgélés után
egy nyelvész mindenben meg tudja találni az érdekes nyelvi vo-
natkozásokat.

Szemiotikusként (többé-kevésbé „szocio-szemiotikus”-ként)
már könnyebb (volna) a dolgom. A karácsony azonban talán
mégsem az a téma, amelyhez minden áron „tudományos” kiin-
dulás szükségeltetik.

2. Hadd kezdjem egy negatívummal. Nem nagyon szeretem az
egyre jobban inflálódó ünnepnapok sorát; meg azt sem, hogy hol
egy szakmának, hol egy ügynek (például színház, tudomány) van
egy, egyetlen saját napja. Ezek olyan csinált dolgok. Még a nem-
zeti ünnepek rituáléja is egyre inkább arra emlékeztet, hogy „ne-
que currentis, neque vellentis...”

A vasárnapokat viszont fontosabbnak tekintem, mint legtöb-
ben. (S az ellen sincs kifogásom, hogy családi körben számon le-
gyen tartva a születésnap és a névnap.)

3. A karácsony, a húsvét és a pünkösöd azonban kivétel.

Ezekre az ünnepekre „szocializálódtam” kora gyermekségem-
től fogva. Hozzátartozott ezekhez az ünnepekhez a délelőtti isten-
tisztelet a nagykőrösi református templomban; délben a közös
ebéd a nagycsaládban; délután pedig valamelyik idősebb rokon
család közös meglátogatása.

A három — számomra igazi — ünnep közül is kiemelkedik a
karácsony. Ennek ugyanis nemcsak két napja van, hanem az isko-
la körül élők számára — amilyen egész életemben voltam — egy
egész hétig tartó folytatása van, legalább az új évet követő első
hétfőig.

A karácsonyt tehát az én számomra nemcsak egy kettős ünnep
(amelyet a naptár összeviszsa forgatásával néha három naposra duz-
asztottak fel), hanem az év utolsó hetén a szabadság édes zónája.

Ezen az égövön a tél is része a karácsonynak; pontosabban a
tél által diktált házon belüli magánélet családias jellege, meg a rá-
érős téli séták a már behavazott kisvárosi utcákon.

S ennek a hétnek sajátosak voltak a „szociogramm”-jai is: mássokkal, ritkán látott gyerekekkel és felnőtt rokonokkal futottam össze; olyanokkal, akik az ünnepek közül hazatértek egy-két napra (úgy, mintha ez maradt volna a népek megszámllátásának igazi ideje).

4. Nem vettem zokon azt sem, hogy voltak olyan évek, amikor „nem-ér-a-neved”-et játszott a naptáron is barkácsolni kívánó hatalom.

A *fenyőfa ünnepe* ugyan végtelenül lapos megoldás volt, mert hisz’ az ünnepnek csak a törékeny váza volt ez a túlelvélű fa. A feldíszítés folyamata, a feldíszített fa megpillantása, a gyertyák meggyújtása, a karácsonyi dalok eléneklése, a fa alá elhelyezett ajándékok kibontása együtt keltették azt az ünnepi örömet, amivel nem tud versenyezni egyetlen más ünnep sem. (Nem lehetne az ilyesmin elgondolkozni az új ünnepek kiagyalóinak?)

Minimális történeti-néprajzi ismeretek alapján elmondható, hogy saját eredeti körén messze túlmenően „bevált” ez a katolikus német karácsonyi minta: a nagykőrösi református kisgyermekektől a New York-i „reform zsidó” gyermekekig egyre több helyen ünneplik így, a *szereetet — családi — ünnepeként*. (Egyébként ez sohasem volt a felsőbbtség által sugalmazott neve.)

A *béke ünnepe* is szerepelt a karácsony említési nevei között; ez, persze, sokkal mélyebb jelkép, mint a fenyőfa volt. Csakhogy nem nagyon találtak olyan béke, amelyet minden apropó nélkül meg kellene ünnepelni.

Egy győztes háborút megünnepelhet a győztesek népe egyszer, vagy ha az kormányzati érdek, akár többször is. De csak úgy ideoda vonulni fiataloknak (veteránokkal együtt, vagy azok nélkül) mindenki szeme láttára, nem biztos, hogy elkophatatlan emlékezés.

A nándorfejevári harangzúgás viszont megmaradt. Ehhez hasonló a karácsonyi harangzúgás is, amelyet gyermekkoromban ugyanolyan kivételes hangbéli tüneményként hallgattam, akár csak a szivárványt néztem.

Természetesen a béke: a népek és kormányok közötti béke nem egyetlen nap ügye. Voltaképpen harmóniáról szól a béke. Egyrészt a belső harmónia, a családi béke, a kisebb-nagyobb egymástól különböző embercsoportok — kölcsönös bizalomban való — együttélése jelenti a békét; aztán az emberi fajon belül, az egész élővilágon belül és a Planéta természeti harmóniája is része az én békémnek. Mindez olyan kiterjedt és rétegezett rendszer, amely saját jelképre tarthat igényt.

5. Ezek után ott bujkálhat az olvasóban az a kérdés, hogy „Jó, jó, de mi köze van ehhez egy római katolikus folyóiratnak?”

Ezt már nekik kell tudni, ha már erre a kis írásra készítették; ők bizonyára tudják is. Ami pedig engem illet, azt hiszem, hogy az én válaszom egyszerű is, meg bonyolult is.

Egyszerű, mert jegyzetsorom talán azt mutatja, hogy a — széles értelemben vett — európai emberek nagy része számára a karácsony egy közös, hasonló, emelkedett évszaki időszak lett, mégpedig a vallástól és a közvetlen egyházi hovatartozástól függetlenül.

S bonyolult, mert nem felejthetjük el, hogy nem szűnnek meg a szenvedések, egyenlőtlenségek és kiszolgáltatottságok egy napra vagy egy hétre. De hogy ezek is megszűnhetnek, azt a reményt tartja fenn a karácsonyi csillag, mint a *reménység jelképe*.

A karácsony tehát nem egyszerűen egy kivételes eseményre való visszatekintés ünnepe, hanem — s talán ma már ez az igazi értelme — az előretekintés alkalma: az egész emberiségre szétáradó harmónia harangzúgása és szivárványa.

TRINGER LÁSZLÓ
egyetemi tanár

Békesség nekünk

*Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis
sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.*
(Lk 1,79).

Az emberek közötti nézeteltérések az emberek közötti nézet-eltérésekre vezethetők vissza, írja Kelly, a neves pszichológus. Vagyis a békétlenség forrása a dolgokról vallott különböző felfogások.

A béke és békétlenség végpontjai között vajon hol a helyünk?

A vágyva vágyott külső és belső béke sokak számára úgy jelenik meg, mint valami abszolutisztikus adottság, állapot, amelyre vágyunk, amelyet el akarunk érni, amely azonban gyakran elszűnik a szemünk előtt. A békére vágyunk, a békéért könyörgünk, az Úr békéjét kéri ránk a pap. Ugyanakkor a hétköznapi életben újra meg újra leromboljuk a béke palotájának félig felhúzott falait.

A lerombolt béke

A béke szóhoz általában pozitív gondolatokat társítunk. A történelem ugyan gondoskodik arról, hogy az ellenkezőjét bizonyítsa. Sok-sok „békét” kötöttek már, amelyek inkább szenvedést, megaláztatást, pusztulást hoztak, győzőnek és legyőzöttnek egyaránt. A Béketáborban sokunknak békétlen élet adatott. A fegyverek békéjét (Treuga Dei) még az Istenre hivatkozás is csak robbanás előtti csenddé tudta szelídíteni, mely után újult erővel lángoltak fel a harcok.

A béke tiszta fogalmát nézetrendszerek, filozófiák is korrumpálják. Kíméletlen verseny folyik az eszmék piacán. A silány, talmi eszmék pozitív értékek felmutatására, pozitív önmeghatáro-